

องค์กรการเงินชุมชน : บทสำรวจสถานะความรู้กรณีศึกษาภาคเหนือ¹

นายสาคร ศรีสวัสดิ์

1. บทนำ

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา มีข้อจำกัดหลายประการ ทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นถูกจัดสรรให้แก่ประชาชนไม่เท่าเทียมกันระหว่างประชาชนในเมืองกับชนบท และระหว่างชุมชนเมืองในชนบทกับชนบทที่ห่างไกล ประชากรในชนบทซึ่งส่วนใหญ่มีรายได้ต่อหัวต่ำ ไม่มีโอกาสใช้บริการในสาธารณูปโภคต่าง ๆ และบริการทางการเงินของสถาบันการเงินหลักได้อย่างเต็มที่ ส่วนหนึ่งเนื่องจากสถาบันการเงินหลัก เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ครอบคลุมไม่ถึงทั้งทางด้านสถานที่ตั้งและขอบเขตธุรกรรมทางการเงิน แม้ว่าทางการจะมีนโยบายและมาตรการสนับสนุนให้สถาบันการเงินโดยเฉพาะธนาคารพาณิชย์เปิดสาขาในท้องถิ่นห่างไกล แต่ก็ยังไม่สามารถเปิดสาขาได้ทั่วถึง และถึงแม้ว่าจะอยู่ในพื้นที่ที่สถาบันการเงินหลักเปิดทำการ แต่ประชากรในชนบทระดับรากหญ้าก็ขาดคุณสมบัติที่จะเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินหลักได้ ทำให้ต้องพึ่งพาตนเองโดยการร่วมกันจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ เกรดดิยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือด้านการเงินขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้นำท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานราชการต่าง ๆ

องค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรหรือกลุ่มที่คนในชุมชน/ท้องถิ่น หรือมีพื้นฐานการประกอบอาชีพเดียวกันซึ่งอาจตั้งขึ้นในเมืองหรือชนบทโดยมีวัตถุประสงค์คล้ายกันคือ เพื่อช่วยเหลือทางการเงินซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยจัดให้มีการออมทรัพย์ร่วมกันเป็นกองทุนกลางในชุมชนและให้กู้ยืมแก่สมาชิกเพื่อนำไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อพึ่งพาตนเองทั้งในรูปของการดำเนินกิจกรรมชุมชน อาทิ การค้า การรวมกลุ่มอำนาจเพื่อการต่อรอง องค์กรการเงินชุมชนที่สำคัญของประเทศไทยสามารถจัดกลุ่มได้เป็น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มออม

¹ บทความเพื่อนำเสนอการประชุมวิชาการประจำปี 2543 ธนาคารแห่งประเทศไทยสำนักงานใหญ่ และเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลไม่จำเป็นต้องสะท้อนแนวความคิดของธนาคารแห่งประเทศไทย

ทรัพย์สินเพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน (ไฟบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2542 และ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2543)

สำหรับภาคเหนือมีการศึกษาเกี่ยวกับองค์การการเงินชุมชนบ้าง แต่ทั้งหมดเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มและในบางจังหวัดของภาคเหนือ (อารีย์ เชื้อเมืองพาน, 2541 และ มนตรี ปานกล้า, 2542) ยังไม่มีงานศึกษาใดที่ศึกษาภาพรวมขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ รวมทั้งยังไม่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนได้ศึกษาและจัดเก็บข้อมูลองค์การการเงินต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและครอบคลุมอย่างทั่วถึง บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล ปริมาณ เงินออมและการให้สินเชื่อขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ ศึกษารูปแบบและโครงสร้างของ องค์การดังกล่าวในภาคเหนือ ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนในการกำหนดแนวทางการวางนโยบาย การเงินเกี่ยวกับการระดมเงินออมของธนาคาร โดยใช้ข้อมูลปี 2541 จากหน่วยงานราชการและการสำรวจหาข้อมูลจากองค์การการเงินโดยตรง บทความนี้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยในส่วนแรก เป็นบทนำ ส่วนที่สองเป็นลักษณะขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ ส่วนที่สามเป็นโครงสร้าง และบทบาทขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ และส่วนที่สี่เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

2. ลักษณะขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ

ภาคเหนือมีพื้นที่ประมาณ 1/3 ของประเทศมีประชากร 12.2 ล้านคน กระจายอยู่ใน 17 จังหวัด 179 อำเภอ 15 กิ่งอำเภอ 1,554 ตำบล ปัจจุบันมีองค์การการเงินชุมชนจำนวน 3,490 แห่ง พื้นที่ในภาคเหนือ และมีจำนวนสมาชิก 731,446 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 6.0 ของประชากร ในภาคเหนือ² องค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการจัดตั้ง กลุ่ม การดำเนินงาน และความรู้ด้านวิชาการ จากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ส่วนหน่วยงานภาค เอกชนที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน ได้แก่ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนา และชุมชนมรดกดิถุญเนี่ยนแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น ซึ่งกลุ่มที่ให้การสนับสนุนดังกล่าวเรียกว่า “แกนนำองค์การการเงิน” ลักษณะการดำเนินงานขององค์การการเงินจะขึ้นอยู่กับแกนนำองค์การการเงิน โดยลักษณะการดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) สหกรณ์ออมทรัพย์ 2) สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนและกลุ่มเครดิตยูเนี่ยน และ 3) กลุ่มออมทรัพย์

² อาจมีการนับซ้ำ

ตารางที่ 1 จำนวนเขตการปกครองและองค์กรการเงินในภาคเหนือ

หน่วย: แห่ง

จังหวัด	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	สหกรณ์ออมทรัพย์	เครดิตยูเนียน	กลุ่มออมทรัพย์
เชียงใหม่	22 / 2	204	19	94	158
เชียงราย	16 / 2	124	8	51	252
แม่ฮ่องสอน	7 / -	45	4	5	51
ลำพูน	7 / 1	51	4	7	129
พะเยา	7 / 1	68	5	9	77
น่าน	14 / 1	99	11	7	171
แพร่	8 / -	78	6	5	121
ลำปาง	13 / -	100	11	45	147
ตาก	8 / 1	63	5	1	137
ภาคเหนือตอนบน	102 / 8	832	73	224	1,243
กำแพงเพชร	9 / 2	78	8	1	167
พิษณุโลก	9 / -	93	14	-	260
สุโขทัย	9 / -	84	6	-	292
อุตรดิตถ์	9 / -	67	6	1	127
นครสวรรค์	13 / 2	128	8	16	354
พิจิตร	9 / 3	86	3	1	155
เพชรบูรณ์	11 / -	117	6	-	322
อุทัยธานี	8 / -	69	3	23	177
ภาคเหนือตอนล่าง	77 / 7	722	54	42	1,854
รวม	179 / 15	1,554	127	266	3,097

ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2541

ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย

2.1 สหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือเป็นการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ ในรูปสมาชิกที่มีพื้นฐานการประกอบอาชีพเดียวกันหรือทำงานอยู่ในสถานประกอบการเดียวกัน โดยขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ออมทรัพย์ พ.ศ. 2542 และสามารถดำเนินการตามพระราชบัญญัติในการส่งเสริมการออมด้วยวิธีรับฝากเงินจากสมาชิกในรูปเงินฝากออมทรัพย์หรือประจำ และออมในรูปการถือหุ้นสหกรณ์ การออมในลักษณะหุ้นสหกรณ์จะถูกกำหนดว่าสมาชิกแต่ละคนจะต้องออมเป็นค่าหุ้นประจำทุกงวด นอกจากรับฝากแล้วบริการหลักแก่สมาชิกอีกประการของสหกรณ์ออมทรัพย์ ได้แก่ การให้กู้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน จำน่า จำนองทรัพย์สินแก่สมาชิก นอกจากนั้นยังสามารถดำเนินธุรกิจ ในการผลิต การค้า การบริการเพื่อประโยชน์ของสมาชิก และให้สวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัวของสมาชิกตามสมควร รวมถึงให้

การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่สมาชิกและขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นได้ นอกจากนี้ ยังสามารถให้กู้ยืมแก่สหกรณ์อื่น ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดกับระเบียบสหกรณ์ และได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

ตารางที่ 2 จำนวนสมาชิก และฐานะทางการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ

หน่วย : บาท

จังหวัด	สมาชิก (คน)	เงินฝาก&ทุนเรือนหุ้น (1)	เงินให้กู้ยืม (2)	ทุนดำเนินงาน	(2) / (1)
เชียงใหม่	35,593	2,469,862,188.44	2,907,643,100.89	4,690,423,203.64	117.7
เชียงราย	19,458	2,182,246,218.15	3,355,803,440.00	2,834,303,945.29	153.8
แม่ฮ่องสอน	4,362	327,013,366.57	412,050,265.00	461,567,870.20	126.0
ลำพูน	6,533	739,604,160.47	1,143,504,258.13	1,079,552,389.50	154.6
พะเยา	8,570	986,271,860.34	2,145,264,321.00	1,540,568,151.75	217.5
น่าน	11,349	1,045,779,354.18	1,484,743,277.50	1,876,406,144.23	142.0
แพร่	9,457	1,030,564,724.63	1,276,196,390.00	1,551,555,183.68	123.8
ลำปาง	16,297	2,095,597,049.64	2,821,108,963.00	2,877,478,508.41	134.6
ตาก	8,734	608,795,341.03	777,876,400.00	857,968,696.14	127.8
ภาคเหนือตอนบน	120,353	11,485,734,263.45	16,324,190,415.52	17,769,824,092.84	142.1
กำแพงเพชร	9,798	1,091,112,532.91	1,771,520,140.75	1,625,065,797.88	162.4
พิษณุโลก	29,003	2,222,435,643.97	2,939,129,305.00	3,095,420,420.73	132.2
สุโขทัย	9,406	958,270,756.43	1,399,024,967.00	1,758,263,604.09	146.0
อุตรดิตถ์	9,830	1,139,830,447.51	1,842,993,154.82	1,500,721,540.20	161.7
นครสวรรค์	18,563	2,324,378,494.40	2,185,440,059.67	2,843,937,962.46	94.0
พิจิตร	72,279	1,535,186,019.80	2,149,412,600.00	1,933,200,656.12	140.0
เพชรบูรณ์	13,852	1,119,894,000.23	2,002,989,950.00	2,024,498,249.65	178.9
อุทัยธานี	6,331	736,065,760.87	839,068,600.00	906,682,184.64	114.0
ภาคเหนือตอนล่าง	169,062	11,127,173,656.12	15,129,578,777.24	15,687,790,415.77	136.0
รวม	289,415	22,612,907,919.57	31,453,769,192.76	33,457,614,508.61	139.10

ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2541

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ ณ สิ้นปี 2541 มีจำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ที่เปิดดำเนินการทั้งสิ้น 127 แห่ง และจำนวน 73 แห่ง หรือร้อยละ 57.5 ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน ขณะที่ภาคเหนือตอนล่างมีเพียง 54 แห่ง จังหวัดที่มีสหกรณ์ออมทรัพย์มากที่สุด ได้แก่ เชียงใหม่ และพิษณุโลก จำนวน 19 แห่งและ 14 แห่ง ตามลำดับ อย่างไรก็ตามสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือตอนล่างมีจำนวน 1.7 แสนคน มากกว่าภาคเหนือตอนบนซึ่งมีสมาชิกเพียง 1.2 แสนคน

ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือมีจำนวนรวม 22,612.9 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.1 ของเงินฝากที่ธนาคารพาณิชย์ในภาคเหนือ ทั้งนี้ โครงสร้างเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือกระจุกตัวอยู่ในสหกรณ์ออมทรัพย์ครู

ตารางที่ 3 จำนวนสมาชิก และฐานะทางการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือจำแนกตามลักษณะสหกรณ์

หน่วย : บาท

ลักษณะ	จำนวนแห่ง	สมาชิก (คน)	เงินฝาก&ทุนเรือนหุ้น (1)	เงินให้กู้ยืม (2)	ทุนดำเนินงาน	(2) / (1)
ข้าราชการครู	19	182,597	16,590,678,925	24,535,897,197	24,869,830,189	147.9
ข้าราชการตำรวจ	24	33,700	1,331,989,178	2,067,409,647	1,876,058,630	155.2
ข้าราชการทหาร	17	17,529	753,339,917	855,234,371	1,023,204,002	113.5
ข้าราชการในสังกัดทบวง	3	8,030	655,953,732	737,868,773	1,653,861,343	112.5
ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข	9	5,015	454,576,231	339,875,769	499,923,533	74.8
ข้าราชการกระทรวงศึกษา	2	3,183	345,598,974	270,402,000	379,725,160	78.2
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	2,081	209,193,883	152,815,540	244,708,208	73.0
ข้าราชการอื่นๆ	24	29,573	2,060,596,896	2,265,554,799	2,666,301,355	109.9
เอกชนอื่นๆ	26	7,707	210,980,183	228,711,098	244,002,088	108.4
รวม	126	289,415	22,612,907,920	31,453,769,193	33,457,614,509	139.1

ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2541

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คิดเป็นร้อยละ 74.3 หรือจำนวน 16,590.7 ล้านบาท และทุนดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือมีปริมาณรวมกว่า 33,457.6 ล้านบาท โดยร้อยละ 70.4 ก็ยังคงเป็นทุนดำเนินงานของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ครู หรือมีจำนวน 24,869.8 ล้านบาท เหตุที่สหกรณ์ออมทรัพย์ครูมีปริมาณเงินฝากสูง นอกจากปริมาณสมาชิกที่มีจำนวนมากแล้ว สมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ที่แน่นอนประจำจากเงินเดือน มีความสามารถในการเข้าถึงบริการของสถาบันการเงินหลักมากกว่าสมาชิกสหกรณ์หรือองค์กรการเงินอื่นๆ นอกจากนี้ สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครูมีโอกาสนับถือศาสนาและโอกาสในการเลือกใช้บริการด้านการฝากเงินกับสถาบันการเงินหลักในท้องถิ่นที่ตนอยู่ และสามารถเปรียบเทียบผลตอบแทนที่ได้รับระหว่างสหกรณ์ออมทรัพย์กับสถาบันการเงินหลัก ซึ่งปกติผลตอบแทนจากเงินฝากของสหกรณ์ออมทรัพย์เฉลี่ยจะสูงกว่าสถาบันการเงินหลักเฉลี่ยร้อยละ 1-2 ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นและเงินให้กู้ยืมของสหกรณ์ออมทรัพย์ครู มีปริมาณเฉลี่ยที่ 873.2 ล้านบาท และ 1,291.4 ล้านบาท ตามลำดับ

2.2 สหกรณ์เครดิตยูเนียน/กลุ่มเครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียน/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ มีถิ่นพำนักเดียวกัน ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการรวมเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน มีกิจกรรมในการระดมเงินออมจากสมาชิกเพื่อนำมาเป็นเงินทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นกู้ยืม และเมื่อกลุ่มเครดิตยูเนียนมีการดำเนินงานในระยะหนึ่งและมีการทำงานที่เป็นระบบ ระบบบัญชีที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ นโยบายและแนวทางในการทำงานอย่างเป็นระบบ ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากสมาชิกในกลุ่ม และแกนนำองค์กรการเงินเห็นว่ามีคุณสมบัติและเข้มแข็งเพียงพอที่จะเป็นสถาบันการเงินของชุมชน จึงดำเนินการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์เป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน ดำเนินงานภายใต้

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 เช่นเดียวกับสหกรณ์ออมทรัพย์ ดังนั้น แนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์กับสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีแนวการดำเนินงานที่คล้ายกัน จะต่างกันเพียงสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์จะเป็นผู้มีรายได้ประจำ ขณะที่สมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันซึ่งอาจไม่มีรายได้ประจำก็ได้ การออมของสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการออมและตามสัญญาของสมาชิกแต่ละคนที่ได้ให้ไว้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4 จำนวนสมาชิก และฐานะทางการเงินของสหกรณ์เครดิตยูเนียน/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ

จังหวัด	สมาชิก (คน)	เงินฝาก&ทุนเรือนหุ้น (1)	เงินให้กู้ยืม (2)	ทุนดำเนินงาน	(2) / (1)
เชียงใหม่	26,574	520,113,951.13	443,210,360.28	537,906,647.43	85.2
เชียงราย	15,369	250,809,134.67	150,996,580.03	192,911,734.22	60.2
แม่ฮ่องสอน	542	2,420,909.00	2,420,430.00	3,317,167.44	100.0
ลำพูน	1,353	4,494,501.87	11,407,254.00	14,418,036.58	253.8
พะเยา	2,516	7,830,187.04	11,358,239.50	14,567,450.10	145.1
น่าน	1,671	6,754,133.00	5,637,592.00	7,589,850.01	83.5
แพร่	704	1,112,419.00	1,336,680.00	1,647,410.77	120.2
ลำปาง	13,683	94,491,567.08	83,835,246.75	108,473,527.35	88.7
ตาก	61	83,241.00	65,000.00	92,319.56	78.1
ภาคเหนือตอนบน	62,473	888,110,043.79	710,267,382.56	880,924,143.46	80.0
กำแพงเพชร	107	295,370.00	261,160.00	382,397.00	88.4
พิษณุโลก	-	-	-	-	-
สุโขทัย	-	-	-	-	-
อุตรดิตถ์	437	1,583,800.00	4,332,741.00	4,620,177.01	273.6
นครสวรรค์	5,841	49,406,827.89	47,599,464.00	58,363,316.00	96.3
พิจิตร	158	455,203.00	288,440.00	584,343.00	63.4
เพชรบูรณ์	-	-	-	-	-
อุทัยธานี	7,533	126,629,242.80	69,821,027.00	91,284,405.00	55.1
ภาคเหนือตอนล่าง	14,076	178,370,443.69	122,302,832.00	91,284,405.00	68.6
รวม	76,549	1,066,480,487.48	832,570,214.56	972,208,548.46	78.07

ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2541

ที่มา: ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียน/กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

สหกรณ์เครดิตยูเนียนและกลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ ณ สิ้นปี 2541 มีจำนวน 266 แห่ง ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ มีจำนวน 1,066.5 ล้านบาท ส่วนเงินให้กู้ยืม และทุนดำเนินงานของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ มีจำนวน 832.6 ล้านบาท และ 972.2 ล้านบาท ตามลำดับ พบว่ากว่าร้อยละ 84.2 ของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนอยู่ในภาคเหนือตอนบน ขณะที่ ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์/

กลุ่มเครดิตยูเนียนในเขตจังหวัดเชียงใหม่ มีปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นจำนวน 520.1 ล้านบาท ขณะที่จำนวนเงินให้กู้ยืม และทุนดำเนินงานของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 443.2 ล้านบาท และ 537.9 ล้านบาท ตามลำดับ ขณะที่จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และเพชรบูรณ์ ไม่มีสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในจังหวัด

สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดตั้งและให้ความรู้ในหลักการดำเนินงานจากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สำหรับการจัดตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียนนั้น เริ่มจากความต้องการให้มีกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชนและต้องเป็นการรวมกลุ่มคนในชุมชนไม่น้อยกว่า 50 คน เพื่อขอรับการสนับสนุนจากชุมนุมฯ เป็นกลุ่มฝึกหัดการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มเครดิตยูเนียน โดยดำเนินกิจกรรมทางการเงิน เช่น การระดมเงินออมและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สมาชิก ภายใต้การให้ความช่วยเหลือและดูแลอย่างใกล้ชิดของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ ตั้งแต่การกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ การดำเนินงาน การบริหารงาน และจัดการด้านบัญชีและการเงินตามระเบียบที่ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ กำหนดไว้ จากนั้นกลุ่มดังกล่าวจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกสมทบของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เพื่อเตรียมการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนต่อไป

สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน ดำเนินงานภายใต้หลักการดำเนินงานของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน หรือที่สมาชิกเรียกว่า “จิตตารมณ์เครดิตยูเนียน” ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจกัน กรรมการและสมาชิกทุกคนจะถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) การสะสมเงิน สมาชิกทุกคนจะสะสมเงินไว้กับสหกรณ์/กลุ่มตามความสามารถของตน ตามสัญญาที่ให้ไว้เมื่อสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเงินสะสมนี้ถือเป็นเงินสะสมค่าหุ้นที่สมาชิกจะถอนคืนได้ต่อเมื่อลาออกจากการเป็นสมาชิก และทุกสิ้นปีสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนจากการสะสมค่าหุ้นเป็นเงินปันผลค่าหุ้น นอกจากนี้หากสมาชิกคนใดมีเงินเหลือจากการใช้จ่ายก็สามารถฝากเงินไว้กับสหกรณ์ได้ ซึ่งถือเป็นการสะสมเงินประเภท “เงินฝาก” ซึ่งสามารถถอนได้ และจะได้รับดอกเบี้ยเงินผลประโยชน์ตอบแทนเช่นเดียวกับการฝากเงินในสถาบันการเงินหลักทั่วไป

2) การกู้ยืมเงิน สมาชิกสามารถกู้ยืมเงินจากสหกรณ์/กลุ่มได้ตามความจำเป็นเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนหรือนำไปลงทุนเพื่อก่อให้เกิดรายได้ จำนวนเงินที่ขอกู้ยืมขึ้นขึ้นอยู่กับ

ความจำเป็น ปริมาณเงินสะสม และความสามารถในการชำระคืนของสมาชิกผู้กู้โดยสหกรณ์/กลุ่ม จะคิดดอกเบี้ยในอัตราที่เป็นธรรม

การกู้เงินจากสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ ปกติจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ **1) เงินกู้สามัญ** เป็นการให้กู้แก่สมาชิกเพื่อนำไปใช้จ่ายเพื่อการลงทุน การประกอบอาชีพ ชำระหนี้สินเดิม การกู้เงินประเภทนี้จะถูกจำกัดวงเงินกู้ไว้เป็นจำนวน 2 เท่า หรือ 3 เท่าของเงินสะสมที่สมาชิกผู้ขอกู้มีอยู่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระเบียบของสหกรณ์/กลุ่ม ที่คณะกรรมการดำเนินการได้ กำหนดไว้ การส่งคืนเงินกู้สามัญโดยปกติจะเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์/กลุ่ม โดยทั่วไปกำหนดให้ส่งคืนภายใน 18 เดือน **2) เงินกู้ฉุกเฉิน** เพื่อบรรเทาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น อย่างกระทันหัน เช่น อุบัติเหตุ ค่ารักษาพยาบาล สมาชิกสามารถกู้ได้ตามแต่คณะกรรมการของสหกรณ์/กลุ่มแต่ละแห่งจะกำหนดไว้ และส่งคืนภายในกำหนดระยะเวลา 45 วัน **3) เงินกู้พิเศษ** เงินกู้ประเภทนี้หากสหกรณ์/กลุ่มมีฐานะมั่นคงและมีเงินทุนดำเนินงานเหลือมาก และสมาชิกมีความ ต้องการกู้เงินจำนวนมาก สหกรณ์/กลุ่มนั้น ๆ อาจมีบริการเงินกู้พิเศษขึ้น เพื่อให้สมาชิกนำไปลงทุนประกอบอาชีพ หรือจัดหาที่อยู่อาศัย เงินกู้ประเภทนี้สมาชิกสามารถกู้ได้มากกว่าเงินกู้สามัญ และระยะเวลาการชำระคืนโดยทั่วไปกำหนดให้ชำระคืนไม่เกิน 36 เดือน

ตารางที่ 5 ผลประโยชน์เงินสมทบเงินสะสมกรณีผู้ฝากเสียชีวิต	
ช่วงอายุ	ร้อยละเงินสมทบที่กลุ่มสมทบให้
6 เดือน - 54 ปี	100
55 ปี - 59 ปี	75
60 ปี - 64 ปี	50
65 ปี - 69 ปี	25

ที่มา : ชุมชุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

วงเงินกู้ประเภทนี้จะขึ้นอยู่กับขนาดของทุนดำเนินงานของแต่ละองค์กร หากองค์กรใดมีทุนดำเนินงานจำนวนมากก็จะสามารถให้วงเงินกู้ได้มาก

นอกจากกิจกรรมในการ

รับฝากเงินและให้กู้ยืมแก่สมาชิกแล้วกลุ่มเครดิตยูเนียนที่พัฒนาตนเองจนเป็น สหกรณ์เครดิตยูเนียนยังมีบริการที่แตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ ได้แก่ บริการประกันเงินกู้และเงินสะสมของสมาชิก ในกรณีที่สมาชิกเสียชีวิตหรือทุพพลภาพถาวรในขณะที่มีภาระหนี้กับสหกรณ์ ภาระหนี้ดังกล่าวจะไม่เป็นภาระต่อครอบครัว หรือผู้ค้ำประกันของสมาชิกที่เสียชีวิต สวัสดิการนี้จะชำระหนี้ให้กับสมาชิกไม่เกินรายละเอียด 300,000 บาท นอกจากการชำระหนี้แล้ว สหกรณ์เครดิตยูเนียนยังมีบริการสมทบเงินให้กับเงินสะสมของสมาชิกที่เสียชีวิต กรณีที่สมาชิกที่เสียชีวิตนั้นมีเงินฝากสะสมอยู่ในสหกรณ์ ไม่เกินรายละเอียด 100,000 บาท การจ่ายเงินสมทบของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะจ่ายในอัตราส่วนของเงินฝากสะสมที่เหลืออยู่ ณ วันเสียชีวิต (รายละเอียดตามตาราง 5) ดังนั้น หาก

สมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนเสียชีวิตขณะมีภาระหนี้กับสหกรณ์ ภาระหนี้นั้นจะมีการชดเชยตามวงเงินที่กำหนดไว้พร้อมเงินสมทบกับเงินฝากสะสมให้กับทายาทอีกก้อนหนึ่ง

สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนบริหารงานโดยคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งมาจากการคัดเลือกของสมาชิกเพื่อเข้ามาบริหารงานในสหกรณ์จำนวน 11-15 คน และคณะกรรมการดำเนินงานจะถูกแบ่งออกเป็นคณะกรรมการย่อย 3 คณะ ได้แก่ 1) **คณะกรรมการอำนวยการ** ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการรับ-จ่ายเงิน และเก็บรักษาเงิน ควบคุมการจัดทำบัญชี รวมทั้งเสนอแนะในการกำหนด หรือแก้ไขระเบียบของสหกรณ์/กลุ่ม 2) **คณะกรรมการเงินกู้** ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติการให้เงินกู้สามัญ เงินกู้ฉุกเฉิน และเงินกู้สามัญพิเศษแก่สมาชิกตามระเบียบสหกรณ์/กลุ่ม ตลอดจนดูแลการชำระหนี้และติดตามการปฏิบัติตามเงื่อนไขการขอกู้เงินของสมาชิกหลังจากได้รับเงินกู้แล้ว 3) **คณะกรรมการศึกษา** ทำหน้าที่ให้การฝึกอบรมและให้ความรู้แก่สมาชิกในหลักและวิธีการของสหกรณ์ออมทรัพย์ และการใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานของสหกรณ์ให้สมาชิกและบุคคลภายนอกทราบ

2.3 กลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรการเงินในระดับหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นโดยการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านหรือริเริ่มโดยผู้นำชุมชน สมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์จะให้สัจจะหรือข้อตกลงร่วมกันว่าจะออมเงินไว้กับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำทุกเดือน ภายใต้หลักความเสมอภาคของการเข้าร่วมกลุ่ม การรับผลประโยชน์และได้รับการปฏิบัติจากกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน กลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวอาจมีชื่อเรียกหลายชื่อ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ ณ สิ้นพฤษภาคม 2542 มีจำนวนทั้งสิ้น 4,643 กลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 365,482 คนและมีปริมาณเงินฝากสะสมจำนวน 507.5 ล้านบาท โดยกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวจะกระจายอยู่ในทุกตำบล และจังหวัดที่มีกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดเชียงรายมีจำนวน 495 กลุ่มและมีสมาชิกจำนวน 53,890 คน ขณะที่ในจังหวัดพิษณุโลกมีปริมาณเงินสะสมมากถึง 62.8 ล้านบาท จากจำนวนกลุ่มออมทรัพย์ 339 กลุ่มและสมาชิกเพียง 30,238 คน การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและการดำเนินงานจาก กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และองค์กรเอกชนในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อนำเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เป็นการให้ความรู้เพื่อพัฒนาคนให้มีศักยภาพ ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวสอนให้คนรู้จักช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น โดยการประหยัดเงินและนำมาสะสมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุน ให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนได้กู้ยืมไปลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของ ครอบครัว ภายใต้หลักการกลุ่มออมทรัพย์ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ครอบครัว และ สังคม ตลอดจนพัฒนาทักษะด้านอาชีพและความรู้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ส่งเสริมการออม ทรัพย์ด้วยความสมัครใจอย่างสม่ำเสมอ โดยทั่วไปสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) สมาชิกสามัญ ประกอบด้วย บุคคลที่มีภูมิลำเนาในชุมชน 2) สมาชิกวิสามัญทั้งที่เป็นนิติ

ตารางที่ 6 จำนวนสมาชิก และฐานะทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ

หน่วย : บาท

จังหวัด	สมาชิก (คน)	เงินฝากสะสม	เงินกู้ยืม	ทุนดำเนินงาน
เชียงใหม่	28,390	30,976,043.00	n.a.	n.a.
เชียงราย	53,890	45,911,132.00	n.a.	n.a.
แม่ฮ่องสอน	6,746	12,769,480.00	n.a.	n.a.
ลำพูน	17,478	44,733,393.94	n.a.	n.a.
พะเยา	21,481	26,355,973.00	n.a.	n.a.
น่าน	26,165	24,659,984.00	n.a.	n.a.
แพร่	18,071	19,220,536.00	n.a.	n.a.
ลำปาง	10,002	13,672,945.00	n.a.	n.a.
ตาก	12,528	29,872,529.00	n.a.	n.a.
ภาคเหนือตอนบน	194,751	248,172,015.94	0.00	0.00
กำแพงเพชร	16,114	16,009,261.62	n.a.	n.a.
พิษณุโลก	30,238	62,855,815.00	n.a.	n.a.
สุโขทัย	31,732	38,638,260.00	n.a.	n.a.
อุตรดิตถ์	13,665	17,286,553.00	n.a.	n.a.
นครสวรรค์	22,006	33,186,109.00	n.a.	n.a.
พิจิตร	14,963	32,906,075.00	n.a.	n.a.
เพชรบูรณ์	26,120	28,724,436.00	n.a.	n.a.
อุทัยธานี	15,893	29,767,326.00	n.a.	n.a.
ภาคเหนือตอนล่าง	170,731	259,373,835.62	0.00	0.00
รวม	365,482	507,545,851.56	0.00	0.00

ข้อมูล ณ 31 พฤษภาคม 2542

ที่มา: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

บุคคลหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่ราชการรับรองฐานะ หรือบุคคลทั่วไปที่ไม่ประสงค์จะใช้สิทธิในการ กู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์ และ 3) สมาชิกกิตติมศักดิ์ เป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือส่วนใหญ่จะมีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารจากผู้มี คุณสมบัติ มีความรู้ อุทิศตนและเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อมาทำงานแทนสมาชิกทุกคน และใน คณะกรรมการบริหารนี้จะประกอบด้วยกรรมการย่อยอีก 4 คณะ ได้แก่

- 1) คณะกรรมการอำนวยการ ทำหน้าที่บริหารภายในและติดต่อองค์กรภายนอก
- 2) คณะกรรมการเงินกู้ ทำหน้าที่กำหนดและอนุมัติเงินกู้ของสมาชิก
- 3) คณะกรรมการตรวจสอบ ทำหน้าที่ตรวจการใช้จ่ายเงินกู้และผลการดำเนินงาน ของกลุ่ม
- 4) คณะกรรมการส่งเสริม ทำหน้าที่สร้างเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ และกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้น

คณะกรรมการทั้ง 4 คณะ จะประชุมกันอย่างน้อยทุก ๆ 3 เดือน เพื่อปรึกษาและแก้ไข ปัญหาาร่วมกัน การประชุมของกรรมการแต่ละคณะจะมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และ วาระในการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการเฉลี่ยประมาณคนละ 1-2 ปี ทั้งนี้ กรรมการจะลาออก เพื่อเป็นหมุนเวียนให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้เข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการและเป็นการการพัฒนา สมาชิกให้มีรู้จักความเป็นผู้นำ การเสียสละ

ทุนดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์จะได้มาจากเงินค่าสมัคร ค่าปรับ เงินที่สมาชิกนำ มาสะสมเป็นค่าหุ้น เงินที่รับฝาก เงินกู้ยืม ตลอดจนเงินอุดหนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กร เอกชนอื่น ๆ และนำมาให้สมาชิกกู้ยืม รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายภายในกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้ กลุ่มออมทรัพย์จะนำทุนดำเนินงานมาทำการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มทั้งด้านการเงินและสังคม ได้แก่ การรับฝากเงินสัจจะสะสม การให้สมาชิกกู้ยืม ซึ่งประกอบด้วย เงินกู้ฉุกเฉินเพื่อแก้ปัญหาความ เดือดร้อนทางการเงินในระยะสั้น เงินกู้สามัญเพื่อการลงทุนและประกอบอาชีพโดยสามารถแยก เป็น การกู้เงิน และกู้เป็นวัสดุตามที่กลุ่มออมทรัพย์บริการแก่สมาชิก ในบางครั้งหากกลุ่มออม ทรัพย์ต้องการเงินเพื่อนำมาเพิ่มเติมเป็นทุนให้กู้ยืมแก่สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ยังขอเงินในนาม กลุ่มออมทรัพย์จากสถาบันการเงินหลัก เช่น ธนาคารกรุงไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร หรือ ธนาคารออมสินตามโครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท (สพช.) เพื่อนำมาลงทุน และขยายกิจกรรมของกลุ่มอีกด้วย

3. สถานะโครงสร้างและบทบาทขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

3.1 โครงสร้างองค์กรการเงินชุมชน

โครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนศึกษาการกระจุกตัวขององค์กรการเงินแต่ละประเภทในเชิงทฤษฎี โดยใช้เครื่องมือทางสถิติค่าที่ได้จะอยู่ระหว่าง 0 – 1 หากค่าที่ได้ใกล้ 1 แสดงว่า องค์กรการเงินชุมชนมีระดับการกระจุกตัวสูง ในทางตรงข้าม ถ้ามีค่าเข้าใกล้ 0 จะมีการกระจุกตัวต่ำ เช่น

การหาค่าสัมประสิทธิ์ของการกระจุกตัว (Gini-Coefficient) ซึ่งเป็นการวัดการกระจุกตัว โดยแสดงออกในรูปของความไม่เท่าเทียมกัน หรือการกระจุกตัวเปรียบเทียบโดยใช้สมการ Gini-Coefficient ดังนี้

$$G = 1 - \sum_{i=1}^n (Z_i P_i) \quad \dots\dots\dots (1)$$

- โดยให้
- G คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของการกระจุกตัว
 - Z_i คือ ความถี่สะสมของปริมาณเงินฝากของหน่วยสหกรณ์ที่ระดับ i รวมกับความถี่สะสมของปริมาณเงินฝากของหน่วยสหกรณ์ก่อนหน้า
 - P_i คือ ความถี่สะสมของสัดส่วนสหกรณ์ ณ ระดับที่ i

หรือ

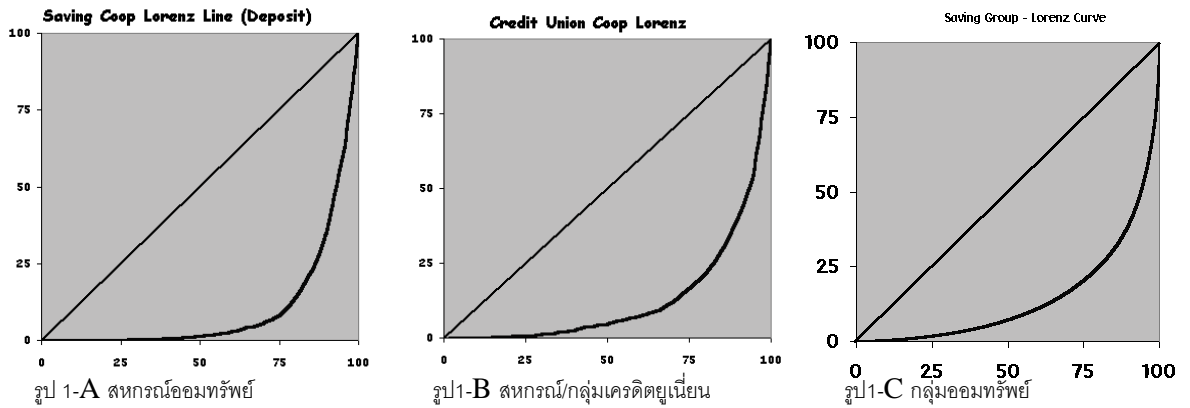
$$G = 1 - 2 \left[\frac{\left[\sum_{i=1}^n ((f_i - f_{i-1})(Y_{i-1})) + \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n ((f_i - f_{i-1})(Y_i - Y_{i-1})) \right]}{100 \times 100} \right] \quad \dots\dots\dots (2)$$

- โดยที่
- G คือ ค่าสัมประสิทธิ์
 - f_i คือ ความถี่สะสมของจำนวนสหกรณ์ที่มีปริมาณเงินฝากระดับที่ i
 - f_{i-1} คือ ความถี่สะสมของจำนวนสหกรณ์ที่มีปริมาณเงินฝากในระดับก่อนหน้าระดับที่ i
 - Y_i คือ ความถี่สะสมของจำนวนเงินฝากของหน่วยธุรกิจที่มีเงินฝากระดับที่ i
 - Y_{i-1} คือ ความถี่สะสมของจำนวนเงินฝากของหน่วยธุรกิจที่มีเงินฝากระดับก่อนหน้าระดับที่ i

ตารางที่ 7 ผลการคำนวณการกระจุกตัวขององค์การการเงินชุมชน

	สหกรณ์ออมทรัพย์	สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน	กลุ่มออมทรัพย์
Formulas	$G = 1 - 2 \left(\frac{[978.791 + 99.999]}{100 \times 100} \right)$	$G = 1 - 2 \left(\frac{[1,220.556 + 200.000]}{100 \times 100} \right)$	$G = 1 - 2 \left(\frac{[1,439.1559 + 2.1645]}{100 \times 100} \right)$
	$G = 1 - 2 \left(\frac{[1,078.790]}{10000} \right)$	$G = 1 - 2 \left(\frac{[1,420.556]}{10000} \right)$	$G = 1 - 2 \left(\frac{[1,441.3204]}{10000} \right)$
	$G = 1 - 2(0.108)$	$G = 1 - 2(0.1420)$	$G = 1 - 2(0.1441)$
Gini-Coefficient	0.7842	0.7159	0.7117

จากการคำนวณค่า Gini-Coefficient ในตารางที่ 7 สามารถแสดงดังแผนภาพ Lorenze Curve แสดงการกระจุกตัวดังรูปประกอบที่ 1 A,B,C ดังนี้

จากการศึกษาพบว่าโครงสร้างสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือมีการกระจายตัวไม่เท่าเทียมกันของเงินฝาก ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้เท่ากับ 0.7842 แสดงถึงการกระจุกตัวของโครงสร้างเงินฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือมีการกระจุกตัวสูงมีความแตกต่างในปริมาณเงินฝากของสหกรณ์ออมทรัพย์แต่ละแห่งมาก และกระจุกตัวอยู่ในสหกรณ์ออมทรัพย์สหกรณ์ใดสหกรณ์หนึ่ง จากการสำรวจพบว่าปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นกระจุกตัวอยู่ในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูกว่า 6.4 พันล้านบาท เนื่องจากสหกรณ์ออมทรัพย์ครูในภาคเหนือมีขอบเขตครอบคลุมผู้ประกอบการอาชีพครูทุกอำเภอทั้งจังหวัด และการกระจุกตัวของโครงสร้างเงินฝากและทุนเรือนหุ้นในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูจะส่งผลกระทบต่อขยายโครงสร้างเงินฝากและทุนเรือนหุ้นขององค์การการเงินอื่นๆ เนื่องจากสมาชิกขององค์การการเงินที่ประกอบอาชีพครูส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครู ทำให้เกิดอุปสรรคในการระดมเงินฝากและทุนเรือนหุ้นขององค์การการเงินในชุมชนอื่นๆ และที่ผ่านมาพบว่ามากกว่าร้อยละ 50 - 70 ของจำนวนสมาชิก เงินให้กู้ยืม เงินฝากและทุนเรือนหุ้น จะอยู่ในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูใน 17 จังหวัดภาคเหนือ

ด้านสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ มีค่า **Gini-Coefficient** แสดงโครงสร้างการกระจุกตัวค่อนข้างสูงที่ **0.7159** ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือร้อยละ **243** หรือ **127.6** ล้านบาท อยู่ในสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนเพียง **4** แห่งเท่านั้น ปริมาณเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนของทั้งภาคเหนือมากกว่าร้อยละ **50.0** จะกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่

ทั้งนี้เนื่องจากสหกรณ์หรือกลุ่มเครดิตยูเนียนทั้งสี่แห่งข้อได้เปรียบคืออยู่ในเขตเมืองและสมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ประจำเป็นผลให้เกิดความได้เปรียบในสถานะภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกเมื่อเทียบกับองค์กรการเงินประเภทอื่น กอปรกับกลุ่มดังกล่าวมีระยะเวลาการดำเนินงานประมาณ 7 – 10 ปี ส่วนสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียนที่มีปริมาณเงินฝากน้อย เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มมีรายได้ไม่แน่นอน สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม สหกรณ์/กลุ่มมีระยะเวลาการดำเนินงานไม่นานนักและอยู่ในพื้นที่ห่างไกลชุมชนเมือง เช่น ป่าเขา เป็นต้น โครงสร้างของเงินฝากและทุนเรือนหุ้นที่แตกต่างกัน ทำให้ประสิทธิภาพและขอบเขตในการให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกของสหกรณ์/กลุ่มมีความคล่องตัวต่างกันมาก

ส่วนโครงสร้างกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ พบว่าค่า Gini-Coefficient ที่ 0.7117 ใกล้เคียงกับการกระจุกตัวของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน ปริมาณเงินฝากสะสมทั้งภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่างมีปริมาณใกล้เคียงกัน โครงสร้างของเงินฝากกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือมีการกระจุกตัวสูงใกล้เคียงกับสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน แม้ว่าการสะสมทุนในกลุ่มออมทรัพย์เฉลี่ยจะอยู่ที่ 10,000 บาท แต่กลุ่มออมทรัพย์ที่มีปริมาณการสะสมทุนสูงสุดมีสัดส่วนการสะสมทุนเมื่อเทียบกับทั้งภาคอยู่ที่ร้อยละ 2.1 หรือ 10.6 ล้านบาท สาเหตุจากกลุ่มออมทรัพย์ดังกล่าวมีการดำเนินงานมากกว่า 10 ปี และได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากสมาชิกและคนในชุมชนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม การศึกษากลุ่มออมทรัพย์มีข้อจำกัดด้านข้อมูลสินเชื่อและทุนเรือนหุ้น จึงใช้ข้อมูลเงินฝากสะสมของกลุ่มออมทรัพย์เพียงอย่างเดียว

3.2 สถานะบทบาทการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

ณ สิ้นปี 2541 องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือทั้ง 3 ประเภท สามารถระดมเงินออมและให้สินเชื่อแก่สมาชิกรวม 24,186.9 ล้านบาท และ 32,286.3 ล้านบาท ตามลำดับ หรือคิดเป็นร้อยละ 7.6 และ ร้อยละ 11.7 ของปริมาณเงินฝากและเงินให้สินเชื่อของสถาบันการเงินหลักในภาคเหนือซึ่งประกอบด้วยธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการ

ตารางที่ 8 แสดงการเปรียบเทียบจำนวน เงินฝากและเงินให้กู้ยืมระหว่างองค์กรการเงินชุมชนกับสถาบันการเงินหลัก

(หน่วย: ล้านบาท)

จังหวัด	สถาบันการเงินหลัก (1)			องค์กรการเงินชุมชน (2)			(1) / (2)	
	จำนวน	เงินฝาก	เงินให้กู้ยืม	จำนวน	เงินฝาก&ทุนเรือนหุ้น	เงินให้กู้ยืม ¹	เงินฝาก / เงินฝาก&ทุนเรือนหุ้น(%)	เงินให้กู้ยืม
เชียงใหม่	163	86,704.3	82,669.1	271	3,020.95	3,350.85	3.48	4.05
เชียงราย	79	33,248.8	26,548.4	311	2,478.97	3,506.80	7.46	13.21
แม่ฮ่องสอน	13	1,971.9	2,594.4	60	342.20	414.47	17.35	15.98
ลำพูน	28	9,712.6	10,543.6	140	788.83	1,154.91	8.12	10.95
พะเยา	31	8,503.2	9,307.6	91	1,020.46	2,156.62	12.00	23.17
น่าน	21	5,871.1	5,669.7	189	1,077.19	1,490.38	18.35	26.29
แพร่	27	9,754.9	8,705.0	132	1,050.90	1,277.53	10.77	14.68
ลำปาง	47	22,869.7	16,586.1	203	2,203.76	2,904.94	9.64	17.51
ตาก	24	9,790.1	6,259.5	143	638.75	777.94	6.52	12.43
ภาคเหนือตอนบน	433	188,426.6	168,883.4	1,540	12,622.02	17,034.46	6.70	10.09
กำแพงเพชร	32	10,644.2	12,388.3	176	1,107.42	1,771.78	10.40	14.30
พิษณุโลก	49	21,818.6	19,574.1	274	2,285.29	2,939.13	10.47	15.02
สุโขทัย	36	13,787.6	9,239.9	298	996.91	1,399.02	7.23	15.14
อุดรดิตถ์	28	10,706.2	7,634.0	134	1,158.70	1,847.33	10.82	24.20
นครสวรรค์	71	34,798.9	27,487.1	378	2,406.97	2,233.04	6.92	8.12
พิจิตร	46	16,735.0	11,253.0	159	1,568.55	2,149.70	9.37	19.10
เพชรบูรณ์	45	14,911.8	14,424.7	328	1,148.62	2,002.99	7.70	13.89
อุทัยธานี	24	8,367.6	5,008.3	203	892.46	908.89	10.67	18.15
ภาคเหนือตอนล่าง	331	131,769.9	107,009.3	1,950	11,564.92	15,251.88	8.78	14.25
รวม	764	320,196.5	275,892.7	3,490	24,186.93	32,286.34	7.55	11.70

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชุมชนสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

ข้อมูล: ณ 31 ธันวาคม 2541

หมายเหตุ: 1/ ยกเว้นกลุ่มออมทรัพย์

เกษตรและสหกรณ์การเกษตร เทียบกับสัดส่วนร้อยละ 4.3 และ ประเมินร้อยละ 2.7³ ของเงินออมและเงินให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชนต่อสถาบันการเงินหลักทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญขององค์กรการเงินชุมชนที่มีในภาคเหนือ แต่บทบาทขององค์กรการเงินชุมชนทางด้านกาให้สินเชื่อแก่ประชาชนในระดับรากหญ้ามีมากกว่าบทบาททางด้านการระดมเงินออม เนื่องจากความสามารถในการออมของสมาชิกค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตามสัดส่วนเงินออมที่องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือระดมได้มีปริมาณไม่แตกต่างมากนักจากสัดส่วนเงินฝากคงค้างที่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรฯ (ธกส.) ในภาคเหนือ คือ ร้อยละ 11.3 และ ร้อยละ 11.4 หรือ 27,971 ล้านบาท และ 28,205 ล้านบาท ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทางด้านระดมเงินออมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ สำหรับบทบาททางด้านสินเชื่อก็ปรากฏว่ามีบทบาทมากกว่าบทบาทของธนาคารออมสินในภาคเหนือซึ่ง ณ สิ้นปี 2541 ให้สินเชื่อเพียง 5,201.2 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 1.9 ของปริมาณเงินในสินเชื่อของสถาบันการเงินหลักในภาคเหนือ และเมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดก็พบว่าบทบาทขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีมากโดยเฉพาะในจังหวัดที่ประชากรมีรายได้ต่อหัวต่ำและบริการทางการเงินจากสถาบัน

³ คำนวณเฉพาะเงินให้สินเชื่อของสหกรณ์ออมทรัพย์

การเงินหลักไม่ทั่วถึง เช่น จังหวัดน่าน พะเยาและแม่ฮ่องสอน โดยสัดส่วนเงินฝากและเงินให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 12.0 – 18.4 และ ร้อยละ 16.0 - 26.3 ตามลำดับ เมื่อเทียบกับเงินฝากและเงินให้สินเชื่อของสถาบันการเงินหลักในภาคเหนือ (ตารางที่ 5) ขณะที่จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสาขาธนาคารพาณิชย์เปิดดำเนินการสูงเป็นอันดับ 3 ของประเทศ กลับปรากฏว่าสัดส่วนเงินออมและเงินให้สินเชื่อขององค์กรการเงินชุมชน มีเพียงร้อยละ 3.5 และร้อยละ 4.1 ของเงินออมและเงินให้สินเชื่อของสถาบันการเงินหลักในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทขององค์กรการเงินชุมชนจะมีมากในจังหวัดที่สถาบันการเงินหลักเปิดดำเนินการไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ บทบาทขององค์กรการเงินแต่ละแห่งยังคงให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งบทบาทดังกล่าวสามารถแยกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) บทบาทด้านเศรษฐกิจ องค์กรการเงินชุมชนมีบทบาทเป็นแหล่งเงินทุนและให้ความช่วยเหลือด้านการเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าสถาบันการเงินหลัก ยกเว้นคควมเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของสมาชิก และหลีกเลี่ยงการกักเงินนอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าขององค์กรการเงิน และสถาบันการเงินหลักมาก และหากองค์กรการเงินมีศักยภาพในการดำเนินงานและบทบาทในการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินมากจะทำให้ปริมาณการกักเงินนอกระบบมีแนวโน้มลดลงด้วย สมาชิกขององค์กรการเงินบางแห่งสามารถกู้เงินเพื่อไปใช้คืนเงินกู้จากแหล่งอื่นๆ ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งจะสามารถช่วยลดภาระหนี้สินและดอกเบี้ยของสมาชิกลงได้จำนวนหนึ่ง การกู้ยืมจากองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่สมาชิกจะนำไปใช้ประกอบอาชีพหลักที่ตนทำอยู่หรืออาชีพเสริม ในองค์กรการเงินชุมชนที่อยู่ในเขตอำเภอรอบนอก เช่น ธารคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา สมาชิกร้อยละ 70 กู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อไปลงทุนในอาชีพเดิมที่สมาชิกทำอยู่ อาทิ วัตถุประสงค์ในการเพาะปลูก ค่าแรงงาน หรือใช้บริโภคในช่วงรอการผลิต ขณะที่สมาชิกร้อยละ 20 กู้เงินเพื่อนำไปประกอบอาชีพเสริม อาทิ ค้าขาย เป็นต้น นอกจากนี้ องค์กรการเงินชุมชนยังมีส่วนในการสร้างแนวคิดการประหยัดและการออมของสมาชิกในองค์กร โดยมีการให้สัญญาจากสมาชิกว่าจะออมเป็นประจำ ในกรณีสหกรณ์ออมทรัพย์จะมีการออมในรูปแบบหุ้นหุ้น ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน สมาชิกจะให้สัจจะในการออมเป็นประจำทุกวัน ในจำนวนเงินที่สมาชิกแต่ละคนสามารถออมได้

นอกจากบทบาทการให้กู้และการออมแล้ว องค์กรการเงินชุมชนยังนำเอาผลประโยชน์จากการดำเนินงานจัดสรรเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกองค์กรฯ สมาชิกนอกจากจะได้รับดอกเบี้ยเงิน

ฝาก เงินปันผล และเงินเฉลี่ยคืนผลประโยชน์จากการกู้ยืมแล้ว ยังได้รับคืนผลประโยชน์ในรูปแบบของสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล กองทุนเพื่อการสาธารณสุขของท้องถิ่น กองทุนเพื่อการศึกษาบุตรสมาชิก เป็นต้น ซึ่งหากเป็นการฝากหรือกู้ยืมจากสถาบันการเงินหลัก สมาชิกหรือลูกค้าที่ติดต่อกับสถาบันการเงินหลัก จะไม่ได้รับผลตอบแทนนอกจากดอกเบี้ยที่ตนเองฝากไว้

2) บทบาทด้านสังคม การพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวจะทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน การสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือกันระหว่างคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนโดยอาศัยองค์กรการเงินชุมชนเป็นศูนย์กลางดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน

ด้านการสะสมเงินออมทั้งในรูปแบบเงินฝากและเงินค่าหุ้นขององค์กรการเงินชุมชนที่มีอายุการดำเนินงานยาวนานทำให้ปริมาณเงินฝากและทุนดำเนินงานสูง และประสบปัญหาในเงินทุนมีมากเกินไป (Excess supply) และไม่สามารถนำไปลงทุนเพื่อให้เกิดผลตอบแทนสูงสุดแก่องค์กรการเงินชุมชน แม้ว่าจะมีการนำเงินดังกล่าวไปฝากไว้กับสถาบันการเงินหลัก เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 กำหนดให้สามารถฝากหรือซื้อหุ้นในชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่นๆ ซื้อขายหลักทรัพย์รัฐบาล และฝากหรือซื้อหุ้นในสถาบันการเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสหกรณ์ ช่องทางที่พระราชบัญญัติสหกรณ์อนุญาตให้สามารถลงทุนได้นั้นไม่ได้ให้ผลตอบแทนการลงทุนมากนัก เนื่องจากการฝากเงินในสถาบันการเงินนั้นองค์กรการเงินชุมชนจะได้รับการปฏิบัติในการให้ผลตอบแทนเงินฝากเทียบเท่านิติบุคคล ซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่ได้มีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือที่ประสบปัญหาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ครู เนื่องจากสมาชิกมีรายได้ประจำในระดับสูงกว่าสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์ประเภทอื่น และมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร สามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลตอบแทนระหว่างองค์กรการเงินที่ตนเป็นสมาชิกอยู่กับสถาบันการเงินหลัก หากที่ใดให้ผลตอบแทนสูงกว่าก็นำมาฝากที่นั่น ซึ่งในสภาพความเป็นจริงองค์กรการเงินจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าสถาบันการเงินหลักจึงเป็นผลให้องค์กรการเงินดังกล่าวมีทุนในการดำเนินงานเหลือจากการให้กู้ยืม

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

องค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรหรือกลุ่มที่คนในชุมชน/ท้องถิ่น หรือที่มีพื้นฐานการประกอบอาชีพเดียวกันร่วมกันจัดตั้งขึ้นซึ่งอาจอยู่ในเมืองหรือชนบทก็ได้ โดยมีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือทางการเงินซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นและพึ่งตนเองได้ องค์กรการเงินเกิดขึ้นจากสาเหตุ

สำคัญ 2 ประการคือ สถาบันการเงินหลัก เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เปิดสาขาได้ไม่ทั่วถึงทั้งทางด้านสถานที่ตั้งและขอบเขตธุรกรรมทางการเงิน และถึงแม้ในบางพื้นที่ที่สถาบันการเงินหลักเปิดดำเนินการ แต่ประชาชนบางกลุ่มก็ยังมีขาดคุณสมบัติที่จะเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินหลักได้ ทำให้ต้องพึ่งพาตนเองจัดตั้งองค์การการเงินในรูปแบบต่าง ๆ โดยรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อออมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นหุ้น เป็นเงินฝากและนำเงินออมดังกล่าวให้สมาชิกที่มีความต้องการทุนกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรมต่อกู้และผู้ออมและสมาชิกเอง การดำเนินกิจกรรมทางการเงินดังกล่าวเปรียบเสมือน "ธนาคารในชุมชน" ที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของและจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางการเงินของชาวบ้านในชุมชน ปัจจุบันองค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มสำคัญ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มหรือสหกรณ์เครดิตยูเนียน และ กลุ่มออมทรัพย์ วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขององค์การการเงินทั้งสามประเภทมีความคล้ายกัน คือ ระดมเงินออมเพื่อช่วยเหลือด้านการเงินแก่สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม จะต่างกันเพียงวิธีการในการระดมทุน สหกรณ์ออมทรัพย์จะมีวิธีระดมทุนที่หลากหลายต่างกับเครดิตยูเนียนและกลุ่มออมทรัพย์ ที่การระดมทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์จะมีการออมเป็นประจำทุกงวดในรูปแบบหุ้นเรือนหุ้นโดยชำระค่าหุ้นเป็นงวดๆ ในราคาหุ้นที่สหกรณ์ออมทรัพย์กำหนดไว้ และมีการระดมทุนในรูปแบบเงินฝาก ขณะที่เครดิตยูเนียนและกลุ่มออมทรัพย์จะให้สมาชิกฝากเงินเป็นประจำทุกงวดตามสัจจะที่ให้ไว้กับองค์การการเงินของตนซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการออมของสมาชิกแต่ละคน

ณ สิ้นปี 2541 องค์การการเงินทั้ง 3 ประเภท สามารถระดมเงินออมและเงินให้สินเชื่อแก่สมาชิกรวม 24,186.9 ล้านบาท และ 32,286.3 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 7.6 และ ร้อยละ 11.7 ของปริมาณเงินฝากและเงินให้สินเชื่อของสถาบันการเงินหลักในภาคเหนือ สัดส่วนดังกล่าวสูงกว่าร้อยละ 4.3 และ ร้อยละ 2.7⁴ ของเงินออมและเงินให้สินเชื่อขององค์การการเงินต่อสถาบันการเงินหลักทั้งประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือและความสำคัญขององค์การการเงินจะมีมากขึ้นในจังหวัดที่มีรายได้ต่อหัวต่ำและบริการทางการเงินจากสถาบันหลักมีขอบเขตจำกัด เช่น คลอบคลุมไม่ทั่วถึง ดังเช่นกรณีจังหวัดพะเยา แม่ฮ่องสอนและน่าน เป็นต้น แต่สำหรับจังหวัดที่มีสาขาธนาคารพาณิชย์เปิดบริการเป็นจำนวนมาก เช่น จังหวัดเชียงใหม่ บทบาทขององค์การการเงินชกกลับมีน้อยกว่าเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนเงินออมและเงินให้สินเชื่อขององค์การการเงินชุมชนเทียบกับสถาบันการเงินหลัก อย่างไรก็ตาม

⁴ เฉพาะเงินให้กู้ยืมของสหกรณ์ออมทรัพย์

บทบาทขององค์กรการเงินฯทางด้านการให้สินเชื่อแก่ประชาชนในภาคเหนือมีมากกว่าทางด้าน
ระดมเงินออม เนื่องจากความสามารถในการออมของประชากรกลุ่มดังกล่าวยังมีจำกัด

โครงสร้างขององค์กรการเงินในภาคเหนือวัดจากเงินฝากและทุนดำเนินงานมีความ
แตกต่างกันมาก กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือโดยเฉลี่ยจะมีขนาดกิจการใหญ่ที่สุด รองลง
มาได้แก่ กลุ่มของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน และกลุ่มออมทรัพย์ ตามลำดับ นอกจากนี้ปริมาณ
ของเงินฝากและทุนดำเนินงานที่แตกต่างกันแล้ว โครงสร้างโดยรวมขององค์กรการเงินทั้งสาม
ประเภท มีการกระจุกตัวอยู่ในองค์กรการเงินใดองค์กรการเงินบางแห่งโดยมีค่าการกระจุกตัวของ
สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน และกลุ่มออมทรัพย์ที่ 0.7842 , 0.7159 และ
0.7117 ตามลำดับ ตลอดจนมีความแตกต่างระหว่างองค์กรการเงินในแต่ละกลุ่มมาก ซึ่งส่วนใหญ่
องค์กรการเงินใดที่มีความเข้มแข็ง มีจำนวนสมาชิกมาก เป็นที่ยอมรับจากสมาชิก และมีระยะเวลา
การดำเนินงานยาวนานจะเป็นองค์กรการเงินขนาดใหญ่และมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ
สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งต่างกับองค์กรการเงินขนาดเล็กที่มีเงินฝากและทุนดำเนินการน้อย
ไม่เพียงพอที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สมาชิกได้ตามปริมาณความต้องการของสมาชิก
ทำให้ต้องขอรับความช่วยเหลือด้านวิชาการและสนับสนุนด้านการเงินจากแกนนำองค์กรการเงิน
แม้ว่าองค์กรการเงินขนาดใหญ่ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครู ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ประจำใน
ระดับปานกลางถึงสูง จะมีความเข้มแข็งแต่ปัญหาที่ประสบอยู่จะเป็นปัญหาด้านการบริหารผล
ประโยชน์ของต้นทุนเงินฝากและทุนดำเนินงานที่เหลือจากการให้กู้ยืมที่มีขอบเขตการบริหารการ
ลงทุนจำกัดตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542

จากความแตกต่างในเรื่องโครงสร้างของขนาดและปัญหาที่แตกต่างกันขององค์กร
การเงินชุมชน กอปรกับแนวโน้มการดำเนินงานในเชิงพาณิชย์ของสถาบันการเงินหลักที่ต้อง
แข่งขันระหว่างสถาบันการเงินมากขึ้น รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับผลตอบแทนของผู้ถือหุ้นด้วย
อาจส่งผลให้สถาบันการเงินหลักต่างๆ ให้ความสำคัญกับการขยายสาขาโดยเฉพาะในภูมิภาค
น้อยลงรวมทั้งลดต้นทุนด้านสาขาและจำนวนพนักงานลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อโอกาสในการขอรับ
บริการจากสถาบันการเงินหลักของคนในชนบทมีน้อยลงไปอีก จึงควรส่งเสริมศักยภาพขององค์กร
การเงินชุมชนให้เป็นอีกทางช่องทางหนึ่งของการให้บริการทางการเงิน โดยเฉพาะในบริเวณท้องถื่น
ห่างไกลที่สาขาธนาคารพาณิชย์เปิดดำเนินการไม่ทั่วถึง รวมทั้งเสริมช่องว่างจากการปรับตัวของ
สถาบันการเงินหลักที่อาจจะลดสาขาในบริเวณที่มีปริมาณธุรกรรมไม่คุ้มเชิงพาณิชย์ และจากโครง
สร้างการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนที่แตกต่างกัน การพัฒนาศักยภาพและการสร้างราก
ฐานที่เข้มแข็งขององค์กรการเงินแต่ละแห่งจึงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้

มีความเข้มแข็งและสามารถปรับตัวเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสถาบันการเงินหลักในอนาคตและพัฒนาศักยภาพจนเป็นสถาบันการเงินที่เข้มแข็งของชุมชน อย่างไรก็ตาม จากโครงสร้างขององค์กรการเงินที่แตกต่างกันทำให้การให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาไม่สามารถใช้แบบแผนการพัฒนาเดียวกันได้ และเพื่อเป็นการสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกถึงแนวทางในการสนับสนุนและปรับเปลี่ยนให้โครงสร้างและการดำเนินงานขององค์กรการเงินให้สอดคล้องกับโครงสร้างและการดำเนินงานของสถาบันการเงินที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Greer, Douglas F. and Could J.P. Microeconomic Theory. 4th Edition, Homewood, Illinois: Richard D. Irwin, Inc., 1975.

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. “ข้อมูลสหกรณ์ในประเทศไทย.”

http://www.cpd.go.th/map_detail.htm 23 ธันวาคม 2542

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. “พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542.”

<http://www.cpd.go.th/law.htm>. 6 กรกฎาคม 2543

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. “สหกรณ์.” <http://kanchanapisek.or.th/kp1/data/27/korn.htm> 22 ธันวาคม 2542

ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย. “การสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย.”

<http://www.fsct.th.com/001th.htm> 5 มกราคม 2543

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. “การออมและการลงทุนเพื่อสังคม.” กลยุทธ์การออมและการลงทุนในสหัสวรรษหน้า.

เอกสารสัมมนาวิชาการเนื่องในวันออมแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย, 30 ตุลาคม 2542.

มนตรี ปานกล้า. “เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดลำปาง.” การค้นคว้า

อิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. “โครงการตลาดการเงินในชนบทไทย 2539: รายงานฉบับสมบูรณ์”.

มกราคม 2541

สัมพันธ์ เตชะอธิก. “ชุมชนเข้มแข็ง: บทเรียนภาคปฏิบัติ.” ขอนแก่น: โรงพิมพ์พระธรรมขันธ์. 2541.

อารีย์ เชื้อเมืองพาน. “บทบาทของธุรกิจสะสมทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนภาคเหนือ” วาร

สารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เมษายน-มิถุนายน 2541.

อำนาจเพ็ญ มนุษุข. เศรษฐศาสตร์โครงสร้างและพฤติกรรมของอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2530.

